

каражат катарында тилди да жетишерлик деңгээлде билүүсү зарыл экендиги белгиленген. Бул жөнүндө “2014-2020-жылдарда Кыргыз Республикасында мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана тил саясатын өркүндөтүү программасында”: “Азыркы учурда Кыргызстандагы тил саясатында мамлекеттик тилди өнүктүрүү маселеси курч бойдон калууда. Эгемендүүлүк жылдарында мамлекеттик тилди колдоого жигердүү күч-аракеттер болгондугуна карабастан, бүгүнкү күнү мамлекеттик башкарууда, иш кагаздарын жүргүзүүдө жана кесиптик коммуникацияда, ошондой эле жогорку билим берүү системасында кыргыз тилинин колдонулуш чөйрөсүн кеңейтүүгө карата олуттуу өзгөрүүлөр байкалбайт. Мамлекеттик тил республиканын бардык окуу жайларында окутулгандыгына карабастан, кыргыз тили эне тили болгон жарандардын ондон бир бөлүгү гана кыргыз тилин билет”, – деп белгиленген.

Ошондуктан, бакалавр-студенттерге кыргыз тилин деңгээлдер боюнча үйрөтүүгө арналган изилдөөдө да мамлекеттик тилди окутуп-үйрөтүүгө багытталган изилдөөлөр кыргыз педагогика илими үчүн өтө актуалдуу болуп эсептелет.

Ушул жагдайлардан улам төмөнкүлөрдүн ортосунда карама-каршылыктар келип чыккандыгы белгиленген:

- Мамлекеттик (кыргыз) тилдин толук укуктуу өкүм сүрүшүнө болгон коомдук керектөөсү менен мамлекеттик тилдин B1, B2, C1, C2

денгээлдердин “тилди алып жүрбөөчүлөр” тарабынан төмөнкү денгээлде билүүсүнүн ортосунда.

- Тилди окутуу процессин илимий жана методикалык жактан камсыз кылуунун жетишерлик иштелип чыкпагандыгы менен билим берүү мекемелеринин ишмердүүлүгүндө бул процессти ишке ашыруу үчүн мүмкүнчүлүктөрдү жетишсиз пайдалануунун ортосунда.

Көрсөтүлгөн карама-каршылыктарды чечүүгө аракеттенүү изилдөөнүн темасын: **“Бакалавр даражасындагы студенттерге кыргыз тилин денгээлдер боюнча үйрөтүү методикасын”** тандап алууга негиз болгон.

2. Изилдөөнүн илимий жоболорунун, жыйынтыктарынын жана сунуштарынын негизделишинин даражасы.

Диссертацияда иштелип чыккан илимий жоболор, жалпы жыйынтыктар жана практикалык сунуштар педагогикалык, методикалык излдөөлөрдүн методологиясына, анын талаптарына ылайык негизделген. Мында изилдөөнүн педагогикалык эксперименттик иштердин жыйынтыктары да кеңири пайдаланылган.

Диссертациянын структуралык түзүмү андагы коюлган милдеттерге дал келип, ар биринин чечилиши логикалык ырааттуулукта көрсөтүлгөн. Изилдөө киришүү бөлүмдөн, үч главадан, жалпы корутундудан жана пайдаланылган адабияттардын тизмесинин (жалпы саны – 250) турат. Жалпы көлөмү – 174 бет.

B1, B2 деңгээлинде тил үйрөнүн жаткандардын коммуникативдик компетенцияларын калыптандыруу үчүн педагогикалык эффективдүүлүгүн аныктоого илимий теориялык негиздер изилдөө учурунда зарыл шарттарды жаратат.

Бакалавр багытындагы студенттердин деңгээлдик коммуникативдик компетенцияларынын көрсөткүчтөрү менен критерийлери педагогикалык моделдин түзүмдүк-мазмундук өзөгүн түзүүгө жана тил үйрөнүүчүлөр үчүн тиешелүү дидактикалык материал катары шарт түзөт.

Түзүмдүк-мазмундук модель түзүлүштүк компонент катары өзүнө

- методика менен куралданган окутуучуну;
- окутуунун жыйынтыгында тилди үйрөнүүнүн B1,B2 деңгээлине ээ болгон бакалавр багытындагы студентти;
- кеп ишмердүүлүгүнүн түрлөрү боюнча (жазуу, сүйлөө (монолог жана диалог), түшүнүү (окуу, угуу), коммуникативдик ишмердүүлүктүн аспектилерин (диапазон, өз ара аракеттешүү, байланыш) ;
- окутуунун мазмунун (коммуникативдик, тилдик мазмунду);
- студенттердин компетенттүүлүгүн калыптандыруу үчүн дидактикалык принциптерди (илимий негиздүүлүк, системалуулук, оң мотивация, активдүүлүк, окутуу процессине практикалык багытталгандык, окутуу процессин кырдаалдык-тематикалык негизде уюштуруу ж.б.);

формалары каралган жана педагогикалык тажрыйбалардын жүрүшү, жыйынтыктары чагылдырылган.

Үчүнчү глава «Студент-бакалаврларга кыргыз тилин деңгээлдер боюнча окутуу методикасынын натыйжалуулугун аныктоо боюнча эксперименталдык иштердин жыйынтыгы» деп аталып, анда изилдөөнүн төртүнчү милдетин ишке ашыруунун жыйынтыгы берилген, ал студент бакалаврларды деңгээлдер боюнча окутууга өбөлгө болуучу иштелип чыккан педагогикалык моделдер менен педагогикалык шарттарды эксперименталдык жактан текшерүүгө багытталган мүмкүндүктөр, ж.б. талдоого алынган.

3. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык маанилүүлүгү:

- Бакалавр даражасындагы студенттерге кыргыз тилин деңгээлдер боюнча окутуунун илимий-теоретикалык негиздери теоретикалык таяныч булактарды изилдөөнүн негизинде системалаштырылган.
- Бакалавр даражасындагы студенттерге кыргыз тилин деңгээлдер боюнча окутуунун коммуникативдик компетенцияларынын калыптануу көрсөткүчтөрү менен критерийлери иштелип чыгып аныкталган.
- Бакалавр даражасындагы студенттердин тиешелүү деңгээлдер боюнча коммуникативдик компетенцияларынын калыптануу процессине диссертант сунуштаган методика окутуунун түзүлүштүк-мазмундук моделин камтуу менен оң натыйжа берээри далилденген.

формалары каралган жана педагогикалык тажрыйбалардын жүрүшү, жыйынтыктары чагылдырылган.

Үчүнчү глава «Студент-бакалаврларга кыргыз тилин деңгээлдер боюнча окутуу методикасынын натыйжалуулугун аныктоо боюнча эксперименталдык иштердин жыйынтыгы» деп аталып, анда изилдөөнүн төртүнчү милдетин ишке ашыруунун жыйынтыгы берилген, ал студент бакалаврларды деңгээлдер боюнча окутууга өбөлгө болуучу иштелип чыккан педагогикалык моделдер менен педагогикалык шарттарды эксперименталдык жактан текшерүүгө багытталган мүмкүндүктөр, ж.б. талдоого алынган.

3. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык маанилүүлүгү:

- Бакалавр даражасындагы студенттерге кыргыз тилин деңгээлдер боюнча окутуунун илимий-теоретикалык негиздери теоретикалык таяныч булактарды изилдөөнүн негизинде системалаштырылган.
- Бакалавр даражасындагы студенттерге кыргыз тилин деңгээлдер боюнча окутуунун коммуникативдик компетенцияларынын калыптануу көрсөткүчтөрү менен критерийлери иштелип чыгып аныкталган.
- Бакалавр даражасындагы студенттердин тиешелүү деңгээлдер боюнча коммуникативдик компетенцияларынын калыптануу процессине диссертант сунуштаган методика окутуунун түзүлүштүк-мазмундук моделин камтуу менен оң натыйжа берээри далилденген.

4. Изилдөөнүн практикалык баалуулугу. Кыргыз тилин деңгээлдер боюнча окутуунун материалдарынын үлгүлөрү, методикалык сунуштар, табылгалар окуу программаларын, окуу китептерин, методикалык колдонмолорду өркүндөтүп түзүүдө, университеттерде курстук, дипломдук, магистрдик иш жаздырууда, аталган дисциплина боюнча окутуу технологияларын жаңылоодо жардам берет.

Изденүүчүнүн жекече салымы:

Бакалавр даражасындагы студенттерди кыргыз тилине деңгээлдер боюнча үйрөтүүдө коммуникативдик компетенцияларынын калыптануусун жөнгө салуучу негизги факторлорунун аныкталгандыгы;

жождордо тилди деңгээлдер боюнча окутуу үчүн зарыл болгон критерийлердин, көрсөткүчтөрдүн табылгандыгы, методдордун берилгендиги;

B1, B2 деңгээлиндеги студенттердин коммуникативдик компетенцияларынын калыптануусунун педагогикалык шарттарынын апробацияланышынын аныкталгандыгы;

окутуунун сунуш кылынган дидактикалык материалдарынын иштелип чыгылгандыгы.

Авторефераттын диссертациянын мазмуну менен дал келиши.

Диссертация 3 главадан, корутундудан жана практикалык сунуштардан турат. Изилдөөдө 250 аталыштагы эмгектер пайдаланылып, авторефераттын көлөмү резюмелерди кошпогондо изилдөөлөргө коюлган талаптан ашкан

эмес. Автореферат диссертациянын мазмунун толук чагылдырып максат-милдеттерине дал келет. Изилдөөнүн милдеттеринин чечилиши главалар боюнча так көрсөтүлгөн.

Жалпысынан изилдөө ийгиликтүү иштелген, өз алдынча аткарылып толук бүткөрүлгөн иш катары оң баага татыктуу. Аталган ийгиликтер менен кошо айрым мүчүлүштүктөр да байкалды, алар:

Изилдөөнүн объектиси менен предмети эки жерде эки башка берилип калган (7-37-беттерде) ;

орфографиялык каталар көп, айрыкча, дефис менен сызыкча, туш келди коюла берген;

диссертацияда главалардын пропорционалдуулугу сакталбаган (1-2-глава 59 беттен, ал эми 3-глава өзү 76-беттен турат);

B1 жана B2 деңгээлине кыргыз тилинен берилүүчү тапшырмаларды көбөйтүш зарыл;

ишти жасалгалоону техникалык талаптарга ылайыкташтыруу керек.

Бирок бул мүчүлүштүктөр өтө эле олуттуу мүнөзгө ээ эмес, изилдөөнүн жалпы деңгээлин төмөндөтө албайт.

Жогорудагыларды угуп жана талкуулап, жыйын чечим кабыл алды:

Сегизбаева Назгуль Капаровнанын “Бакалавр даражасындагы студенттерди кыргыз тилине деңгээлдер боюнча үйрөтүү методикасы” деген темадагы диссертациялык изилдөөсү Кыргыз Республикасынын Жогорку

аттестациялык комиссиясынын “Окумуштуулук даражаларды ыйгаруунун тартиби жөнүндөгү” Жобонун 10-пунктунун талаптарына жооп берет. Ал эми изденүүчү Сегизбаева Назгуль Капаровнанын 13.00.02. окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз тили) адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын алууга татыктуу.

Пикир Ош мамлекеттик университетинин филологиялык билим берүү технологиялары кафедрасынын кезексиз жыйынынын отурумунда 2020-жылдын 16-мартында талкууланып, №6 протоколу менен бекитилди.

Катышкандар:

1. Момуналиев С. – Филологиялык билим берүү технологиялары кафедрасынын башчысы, п.и.д., профессор;
2. Жороев Т. – п.и.к., доцент;
3. Тагаева З. – ф.и.к., доцент;
4. Шайымкулов О. – п.и.к., доцент;
5. Райымбердиева З. – п.и.к., доцент;
6. Давлатова С. – ф.и.к., доцент;
7. Исаева М. – ф.и.к., доцент;
8. Исакова Т. – ф.и.к., доцент;
9. Айтманбетов . – доцент;
10. Чоткеева К. – улук окутуучу;

- 11. Тахирова Н. – улук окутуучу;
- 12. Тургунбаев С. – улук окутуучу;
- 13. Маматова А. – улук окутуучу;
- 14. Жумаев Н. – улук окутуучу;
- 15. Камчиева Ж. – улук окутуучу;
- 16. Мамазаитова Б. – улук окутуучу.

Отурумдун төрагасы, педагогика

илимдердин доктору, профессор

С. Момуналиев

Катчысы, п.и.к., доцент

З. Райымбердиева

Педагогика илимдеринин доктору, профессор С. Момуналиевдин жана п.и.к., доцент З. Райымбердиевалардын кол тамгаларын тастыктаймын.

Ош мамлекеттик университетинин

окумуштуу катчысы:

М. Байсубанов